

Det kryllar av liv i täkten!

De resenärer som färdades genom Halland på 1800-talet mötte ett kalt och härjat landskap. Det fanns sällan någon skog i sikte utan landskapet dominerades av vindpinade ljunghedar i inlandet och yrande sandslätter vid kusten. Ljunghedarna har tillsammans med flygsandfälten fått symbolisera det gamla "Fattighalland" då markerna var överutnyttjade och svältåren duggade tätt. Mer sällan framförs den andra sidan av myntet, nämligen att hedkulturen med regelbundna ljunghedbränningar och bete främjade ett mycket rikt växt- och djurliv.

Ljunghedbränningen kunde blotta gruset och skapa gynnsamma boplatser för marklevande insekter. Likaså bidrog de talrika vägstråken som gick över hedarna till att skapa bra förhållanden för många småkryp. Grus och sand låg ständigt blottad genom slitaget från fötter, klövar, hovar och vagnshjul. Så småningom planterades flygsandfälten vid kusten med bergtall och ljunghedarna odlades upp eller planterades med träd. Hallands befolkning blev snart mer välmående men samtidigt försämrades förhållandena för de djur och växter som var beroende av öppna och blottade sandmarker för sin överlevnad.

Täkterna är en viktig naturtyp

Idag har många av dessa marklevande arter tagit sin tillflykt till människoskapade miljöer som grustäcker, vägsränor och skjutfält. Detta är miljöer som har en hel del gemensamt med det äldre hedlandskapet – marken

utsätts hela tiden för störningar, sanden rörs om och växtlighet avlägsnas. Detta gynnar arter som är konkurrenssvaga eller trivs bland gles vegetation. Särskilt insektsfaunan kan vara rik i täkter. Mikroklimatet blir ofta varmt och gynnsamt eftersom den nakna marken värms upp av solens strålar. Många insektsarter bygger sina bon i sanden och letar efter sin föda bland kärllväxterna som växer i närheten.

Det största hotet mot de arter som lever i dessa miljöer är att sand- och grusmiljöerna växer igen när verksamheterna på platsen upphör. Eftersom det knappt bildas några nya täkter längre är det därför viktigt att hålla de gamla lokalerna öppna och hindra dem från att växa igen.

Artbilder uppför och ner: myrlik glasvinge, myskbock, större vattensalamander och hårginst är några av de arter man kan hitta i eller i närheten av sand- och grustäcker. Myrlik glasvinge och myskbock är knutna till sälgräs varför det är mycket viktigt att spara dessa träd och buskar om de växer i anslutning till täkten.

Du kan göra en stor insats

Täckernas betydelse är inte begränsad till ett litet antal sällsynta arter. De sällsynta arterna är bara "toppen på grusberget" och det finns ett stort antal andra djur- och växter som också trivs i dessa miljöer. Håller man täkten öppen är det med andra ord inte bara ett fåtal arter som gynnas utan ett helt ekosystem! Du som täktägare kan därför göra en stor insats när det gäller att bevara de sandlevande arter som förr var så vanliga i Halland. Här presenterar vi några av dessa djur och växter och ger förslag på hur man kan tänka vid täktverksamhet och efterbehandling.

Råd till dig som bedriver täktverksamhet

Plana inte ut sluttningar och branter

Rasbranter och andra sluttningar är mycket värdefulla strukturer för djur och insekter. Saknas sluttningar kan nya skapas. Man bör eftersträva att ha öppna ytor med olika kornstorlekar och lutningar.

Låt inte täkten växa igen

För att naturvärdena i en täkt ska bevaras även efter att verksamheten upphört krävs en regelbunden skötsel som förhindrar att marken växer igen. I avslutade täkter är det positivt om aktiviteter som innebär kontinuerlig störning av marken etableras. Exempel kan vara ridning eller kanske till och med motocrosskörning. I annat fall behövs en aktiv skötsel i form av röjning och huggning av skuggande träd och sly, samt maskinell markstörning och/eller bränning. Kom ihåg att spara blommande buskar som sälg när slyn röjs bort. Man bör eftersträva en variation på åtgärderna så att det finns både ytor med blottad sand eller grus och ytor med ett väl utvecklat skikt av örter och buskar.

Större vattensalamander

Fyll inte ut några småvatten

Vattensamlingar i täkter är positiva för insekter och kan utgöra viktiga yngelplatser för groddjur som stinkpadda och vattensalamandrar. Strandzonerna bör vara flacka och grunda, men med en djupare håla centralt. För maximal solbelysning bör vattnet vara öppet från söder. Fisk eller kräftor bör under inga omständigheter planteras in då de är rovdjur som lever av insekter och groddjurens larver.

Lämna kvar död ved i markerna

Städa inte bort eller schakta ner stubbar och annat vedmaterial. Döda träd i sandområden är ofta varma och torra, något som värmeberoende insekter är förtjusta i. Torrträd i sand och hållmarker bryts dessutom ner mycket långsamt och fungerar som mat och boplats åt vedlevande insekter under en mycket lång tid.

Insektspår i ved.

Plantera träden på rätt ställen

Framför en brant i sydläge bör man lämna minst en träd längd oplanterad för att undvika att marken beskuggas. Norr om sluttningen är det positivt med skog då detta ger lä. Större blomrika ytor lämnas oplanterade eftersom många fjärilar, bin och skalbaggar utnyttjar växterna som födoresurs. Allt som allt bör inte den totala skogsplanterade ytan vid efterbehandling utgöra mer än sammanlagt 25-30 %.

Blomrika marker lämnas för bland annat vildbinas skull.

Spara blommande buskar

Spara sälg, hagtorn, rönn och andra blommande träd och buskar i kantområdena och på lämpliga ställen i täkten där de inte skuggas för mycket. Pollen och nektar från blommande vedväxter är viktig som föda åt många bin och andra marklevande insekter som bor i täkterna.

Var försiktig med matjorden och så inget gräs

Täckning med lerhaltig matjord kan skapa bättre förutsättningar för näringsväxter att etablera sig, men ska begränsas till mindre ytor som inte är viktiga för gaddsteklarnas bobygande, som till exempel delar av täktbotten. Insådd av gräs rekommenderas ej då detta försämrar förutsättningarna för bobygge och konkurrerar med näringsväxter.

Bohål för steklar kan se ut så här.

Det är vi som trivs i tåkten

Växter

På öppna sandmarker växer ett flertal sällsynta och hotade kärlväxter, mossor och lavar. Gemensamt för dessa är att de är mycket känsliga för konkurrens från mer högvuxna växter och bara kan leva där marktäcknet blottats. Några exempel på växter som kan gynnas av öppna sand- och grusmarker är backsippa, kattfot, käringtand och Hallands landskapsblomma hårginst. Kommer grundvatten fram skapas fler livsmiljöer, mångfalden av mossor ökar till exempel när täktbotten är fuktig.

Småkryp

Den solvarma sanden och de sällsynta växterna lockar till sig många olika bin, skalbaggar och steklar. I Sverige finns det ca 700 arter av gaddsteklar och en stor del av dem gräver bon i marken och är beroende av blottad sand för detta ändamål. Inom flygavstånd måste de ha tillgång till miljöer där de kan söka föda vilket för bin innebär riklig tillgång på pollen och för andra gaddsteklar jaktmarker med mycket insekter.

Fjärilar och fåglar

Fjärilar är andra småkryp man kan se flyga runt i tåkten. Deras larver är ofta specialiserade och livnär sig på en eller några få specifika värdväxter. Ett exempel är silversmygaren vars larver huvudsakligen lever av fårsvingel, ett gräs man hittar på torra och näringsfattiga marker. Tåktens rika tillgång på insekter lockar i sin tur till sig fåglar som backsvala, nattskärna och trädlärika. Backsvalan gräver sina bohålor i branta sandväggar och det är därför viktigt att sluttningar och branter inte planas ut efter avslutad täktverksamhet.

Grod- och kräldjur

Även grod- och kräldjur trivs i tåkten. Ett exempel är den ovanliga sandödlan som är knuten till varma miljöer med sand. Arten hotas främst av trädplantering eller av att tåkter och andra öppna platser där den lever växer igen. Finns det vattensamlingar i tåkten bör dessa vara kvar eftersom de kan fungera som viktiga yngelplatser för groddjur som stinkpadda och vattensalamandrar.

Käringtand (vänster) och Hallands landskapsblomma hårginst (höger) är två kärlväxter som är beroende av öppna sandmiljöer för att trivas.

Rovsteklar är en mångformig grupp som föder upp sina larver med insekter och spindlar. Denna sandstekel (vänster) har just släpat in en fjärilslarv i sitt bohål och håller på att täppa igen med en harlort. Skalbaggen stor sidenlöpare (höger) lever på blottad fuktig finsand och är en dagaktiv jägare.

Silversmygaren är en värmeälskande fjäril som lever i torra sandmiljöer som torrängar, sandfält och grusgröpar. Backsvalan är en fågel som trivs i sandtåkter och bygger sina bohålor i branta sandväggar.

Sandödlan (vänster) trivs liksom stinkpaddan (höger) i öppna och sandiga miljöer. Båda arterna har hittats i tåkter i Halland eller Skåne. Stinkpaddan behöver även ha tillgång till grunda och varma vatten att leka i.

Denna broschyr är framtagen av Länsstyrelsen i Hallands län 2009 inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter. Läs mer om vårt arbete på www.lansstyrelsen.se/halland/amnen/naturvard/.

Layout: Martin Lindqvist. Foto: Örjan Fritz (silversmygare, myrlik glasvinge, myskböck), Krister Hall (sandstekel, stor sidenlöpare, stinkpaddor), Marit Hedlund (död ved), Karin Hernborg (hårginst), Krister Larsson (grustag, bohål för steklar), Martin Lindqvist (käringtand, vädssandbi), Jens Morin (backsvala), Per Nyström och Ekoll HB (större vattensalamander), Akos Pasztor (motocross-cykel), Viveka Strand (blommande sälj), Tim Hipkiss (sandödlan).

Kontaktuppgifter

Länsstyrelsen i Hallands län: 035-13 20 00

Kommuner med egen täkt tillsyn

Varberg: 0340 - 880 00

Falkenberg: 0346-88 60 00

Halmstad: 035 - 13 70 00

Välkommen att ringa oss om du har några frågor kring tåkter, efterbehandling eller Länsstyrelsens arbete för att skydda hotade arter. Täkt tillsyn i Hallands län bedrivs av Länsstyrelsen och vissa kommuner. Tillsynen omfattar hur verksamheten bedrivs och hur efterbehandlingen ska utföras. För täkt tillstånd och ändring av villkor ansvarar Länsstyrelsen.